

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

**2026-YIL / OKTABR /
10-SON, I-QISM**

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, oktabr.
I-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

SUN'YIY INTELLEKTGA ASOSLANGAN INSON RESURLARINI BOSHQARISHNING XODIMLAR SAMARADORLIGIGA TA'SIRI: SUN'YIY INTELLEKTGA ISHONCHNING VOSITACHILIK ROLI.....	30
Nazirjonova Marziaxon Xamidulla qizi	
DAVLAT XARIDI KONSEPSIYASI VA MAMLAKATDA XARIDLAR TARKIBINING TRANSFORMATSIYASI	36
Axmedjanov Sardorbek	
DON MAHSULOTLARI KORXONALARIDA RESURLAR SAMARADORLIGINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	41
Aipova Iroda Ikramovna	
BUDJET XARAJATLARI SAMARADORLIGINI BOSHQARISH IQTISODIY RIVOJLANISH OMILI SIFATIDA (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)	45
Normo'minov Sardorbek Normo'min o'g'li	

BUDJET XARAJATLARI SAMARADORLIGINI BOSHQARISH IQTISODIY RIVOJLANISH OMILI SIFATIDA (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)

Normominov Sardorbek Normomin o'g'li
 “Hamkorbank” ATB Ko'kdala mikroofisi menejeri
 E-mail: normominovsardor3@gmail.com
 ORCID: 0009-0001-6074-7507

Annotatsiya. Maqolada Qashqadaryo viloyati misolida budjet xarajatlari samaradorligining hududiy iqtisodiy rivojlanishdagi o'rnini tahlil qilingan. Mahalliy budjet xarajatlarining tarkibi, ijrosi va iqtisodiy o'sishga ta'siri baholanib, mablag'lardan maqsadli va natijador foydalanish imkoniyatlari yoritilgan. Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish, moliyaviy nazorat va monitoringni takomillashtirish asosida budjet samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy xulosa va amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: budjet xarajatlari, budjet samaradorligi, mahalliy budjet, davlat moliyasi, hududiy iqtisodiy rivojlanish, fiskal siyosat, natijadorlik, Qashqadaryo viloyati.

Аннотация. В статье проанализирована роль эффективности бюджетных расходов в региональном экономическом развитии на примере Кашкадарьинской области. Оценены структура и исполнение расходов местного бюджета, а также их влияние на экономический рост; рассмотрены возможности целевого и результативного использования бюджетных средств. На основе совершенствования результативно ориентированного бюджетирования, финансового контроля и мониторинга разработаны научные выводы и практические предложения по повышению эффективности бюджетных расходов.

Ключевые слова: бюджетные расходы, эффективность бюджета, местный бюджет, государственные финансы, региональное экономическое развитие, фискальная политика, результативность, Кашкадарьинская область.

Abstract. The article analyzes the role of budget expenditure efficiency in regional economic development, using Kashkadarya Region as a case study. The structure and execution of local budget expenditures, as well as their impact on economic growth, are assessed, and opportunities for the targeted and effective use of budget funds are examined. Based on improvements in results-oriented budgeting, financial control, and monitoring, the study develops scientific conclusions and practical recommendations for enhancing budget expenditure efficiency.

Keywords: budget expenditures, budget efficiency, local budget, public finance, regional economic development, fiscal policy, performance, Kashkadarya Region.

KIRISH

Davlat moliyasini samarali boshqarish iqtisodiy o'sishni ta'minlash, hududlar rivojlanishidagi tafovutlarni kamaytirish va davlat xizmatlari sifatini oshirishning muhim shartidir. Bunda budjet xarajatlari hajmidan tashqari, ajratilgan mablag'larning aniq iqtisodiy va ijtimoiy natijalarga aylanishini ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

O'zbekistonda mahalliy budjetlarning moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirish, mablag'lardan maqsadli foydalanish, xarajatlar natijadorligi va budjet jarayoni ochiqligini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Hududiy budjet xarajatlari ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya va infratuzilmani moliyalashtirish orqali hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi.

Mazkur masala Qashqadaryo viloyati uchun ham dolzarbdir. Viloyatning 2025-yilgi mahalliy budjeti Xalq deputatlari Qashqadaryo viloyati Kengashining 2024-yil 26-dekabrda qarori bilan tasdiqlanib, hududlarning budget ko'rsatkichlari jamoatchilik muhokamasiga qo'yilgan va ochiq elektron tizimlarda e'lon qilingan.

2025-yilda Qashqadaryo viloyati yalpi hududiy mahsuloti 98 783,4 mlrd so'mni tashkil etib, 2024-yilga nisbatan 6,8 foizga o'sgan. Sanoat ishlab chiqarishi 7,2 foiz, qurilish 10,8 foiz, bozor xizmatlari 13,6 foiz, qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi esa 4,3 foizga o'sgan. Bu hududda budget resurslaridan foydalanish samaradorligini tizimli baholash zarurligini ko'rsatadi.

Budget xarajatlari samaradorligi sarflangan resurslar va erishilgan natijalar nisbatida namoyon bo'ladi. Shu sababli xarajatlar tarkibini maqbullashtirish, kapital xarajatlar qaytimini oshirish, natijaga yo'naltirilgan budgetlashtirish va moliyaviy nazoratni kuchaytirish muhim hisoblanadi.

Qashqadaryo viloyatida budget xarajatlari va iqtisodiy natijalar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish, resurslardan foydalanish samaradorligini baholash hamda uni oshirish imkoniyatlarini aniqlash muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.¹

Tadqiqotning maqsadi Qashqadaryo viloyatida budget xarajatlari samaradorligining hududiy iqtisodiy rivojlanishdagi rolini baholash, unga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va samaradorlikni oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.¹

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Budget xarajatlari samaradorligi va uning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri davlat moliyasi sohasidagi muhim ilmiy yo'nalishlardan biridir. Zamonaviy tadqiqotlarda xarajatlar samaradorligi sarflangan mablag'lar hajmi bilan emas, balki ular hisobidan erishilgan iqtisodiy va ijtimoiy natijalar bilan baholanadi. A. Afonso va J. Alves davlat xarajatlari samaradorligi fiskal barqarorlik bilan bog'liqligini hamda bir xil darajadagi davlat xizmatlarini kamroq resurslar bilan ta'minlash budget holatini yaxshilashini asoslaganlar.

M. Javaid, H. Khan, F. Bashir va H. Shauket 19 ta rivojlanayotgan Osiyo mamlakatining 1996–2022-yillardagi ma'lumotlari asosida davlat xarajatlari samaradorligi iqtisodiy o'sishga sezilarli ta'sir ko'rsatishini aniqlaganlar. Ularning fikricha, davlat sektori samaradorligini oshirish ta'lim, sog'liqni saqlash, infratuzilma va ijtimoiy xizmatlar sifatini yaxshilash hamda resurslarning samarasiz sarflanishini kamaytirishga xizmat qiladi.

M.H. Akhmadi va I. Sumardjoko mahalliy budget xarajatlarning ko'payishi o'z-o'zidan yuqori iqtisodiy natijalarni kafolatlamasligini ko'rsatgan. Ular xarajatlar sifati, kapital mablag'larning oqilona taqsimlanishi, hisobdorlik va shaffoflikni hududiy iqtisodiy o'sishning muhim shartlari sifatida qayd etganlar.

R.K. Mohanty va N.R. Bhanumurthy submilliy darajada ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy sohaga yo'naltirilgan xarajatlar samaradorligini o'rganib, hududlar o'rtasida sezilarli tafovutlar mavjudligini aniqlaganlar. Tadqiqotga ko'ra, boshqaruv sifatining yaxshilanishi mavjud budget resurslari hisobidan yuqoriroq natijalarga erishish imkonini beradi.

N. Munawwarah va Syahyunan 2025-yildagi tadqiqotida mahalliy moliyaviy boshqaruv samaradorligi iqtisodiy o'sishga ijobiy va statistik jihatdan ahamiyatli ta'sir ko'rsatishini, kapital xarajatlar esa ushbu bog'liqlikning muhim omillaridan biri ekanligini aniqlagan. M. Tran va N. Nguyen 63 ta hududning 2012–2021-yillardagi ma'lumotlari asosida xarajatlar bo'yicha fiskal markazsizlashtirish mahalliy davlat xarajatlari natijadorligi bilan ijobiy bog'liqligini ko'rsatgan.

Biroq fiskal markazsizlashtirish va xarajatlar hajmining oshishi barcha sharoitlarda iqtisodiy o'sishga bir xil ta'sir ko'rsatmaydi. T. Kaneva va hammualliflar Markaziy va Sharqiy Yevropaning 15 mamlakati bo'yicha 2010–2022-yillar ma'lumotlarini o'rganib, xarajatlar markazsizlashtirilishining iqtisodiy o'sishga ta'siri kichik ekanligini aniqlagan hamda institutsional muhit yaxshilanmasdan davlat xarajatlari oshirish kutilgan natijani bermasligi mumkinligini ta'kidlaganlar.²

Tadqiqotlar umumlashtirilganda, budget xarajatlarning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini faqat ularning hajmi orqali baholash yetarli emas. Xarajatlarning tarkibi, maqsadliligi va natijadorligi, kapital va joriy xarajatlar nisbati, mahalliy moliyaviy mustaqillik hamda boshqaruv sifati birgalikda hisobga olinishi zarur. Shu asosda Qashqadaryo viloyatida mahalliy budget xarajatlari dinamikasi va tarkibini hudud iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari bilan bog'liq holda baholash tadqiqotning asosiy yo'nalishini tashkil etadi.

1 Mohanty R.K., Bhanumurthy N.R. *Assessing Public Expenditure Efficiency at Indian States*. National Institute of Public Finance and Policy (NIPFP), Working Paper.

2 Kaneva T., Karpenko M., Mashchenko O., Tabenska J., Tomniuk T. *Fiscal Decentralization Influence on Public Services Efficiency and Economic Growth // Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. – 2023. – Vol. 5(52). – DOI: 10.55643/fcap.5.52.2023.4193.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotni amalga oshirishda umummilliy va maxsus iqtisodiy tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Budget xarajatlari samaradorligi va hududiy iqtisodiy rivojlanishga oid xorijiy hamda mahalliy ilmiy qarashlarni tizimlashtirishda tahliliy-monografik metod qo'llanildi. Ushbu yondashuv budget xarajatlarining iqtisodiy mazmuni, ularning samaradorligini baholash mezonlari hamda hududiy rivojlanishga ta'sir etish mexanizmlarini aniqlash imkonini berdi.

Qashqadaryo viloyati mahalliy budgetining daromad va xarajatlari, xarajatlarning asosiy yo'nalishlari hamda hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlarini o'rganishda statistik tahlil metodidan foydalanildi. Bunda budget xarajatlarining yillar bo'yicha o'zgarishi, ularning tarkibiy ulushi va o'sish sur'atlarini aniqlash orqali hududiy moliyaviy resurslardan foydalanish holati baholandi.

Qiyosiy tahlil metodi yordamida turli davrlardagi budget ko'rsatkichlari o'zaro solishtirilib, xarajatlarning o'zgarishi hudud yalpi hududiy mahsuloti va boshqa asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlar dinamikasi bilan qiyoslandi. Budget xarajatlari tarkibidagi o'zgarishlarni hamda ustuvor moliyalashtirish yo'nalishlarini ko'rgazmali ifodalash maqsadida jadval-grafik metodidan foydalanildi.

Shuningdek, budget xarajatlari samaradorligini kompleks baholashda tizimli yondashuv qo'llanildi. Bunda budget mablag'larining shakllanishi, taqsimlanishi va sarflanishi alohida jarayonlar sifatida emas, balki hududning iqtisodiy o'sishi va ijtimoiy rivojlanishi bilan bog'liq yagona moliyaviy-iqtisodiy tizim sifatida o'rganildi. Tadqiqot natijalari asosida Qashqadaryo viloyatida budget xarajatlarining natijadorligini oshirish va ularni hudud iqtisodiy rivojlanishining ustuvor yo'nalishlariga samarali yo'naltirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Budget xarajatlari samaradorligi hududning moliyaviy resurslardan oqilona foydalanishi va ularning iqtisodiy hamda ijtimoiy natijalarga aylanishi bilan belgilanadi. Shu sababli mahalliy budget xarajatlarini baholashda ularning hajmi bilan birga tarkibi, maqsadliligi, ijro darajasi va hududiy rivojlanish ko'rsatkichlari bilan bog'liqligini hisobga olish zarur. Tadqiqotlarda ham xarajatlar hajmining oshishi o'z-o'zidan iqtisodiy rivojlanishni ta'minlamasligi, bunda ularning sifati va samaradorligi muhimligi qayd etilgan.

Qashqadaryo viloyatida mahalliy budget mablag'lari hududni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning muhim moliyaviy vositasidir. 2025-yilda budget ijrosi, kapital qo'yilmalar, davlat xaridlari, qurilish va rekonstruksiya ishlari bo'yicha ma'lumotlarning choraklar kesimida ochiq e'lon qilinishi mablag'lardan foydalanish ustidan monitoring imkoniyatlarini kengaytirdi. Viloyat hokimligining "Budget ochiqligi" sahifasida 2025-yilning barcha choraklari bo'yicha tegishli ma'lumotlar joylashtirilgan.

2025-yil yakunlariga ko'ra, Qashqadaryo viloyatining yalpi hududiy mahsuloti 98 783,4 mlrd so'mni tashkil etib, 2024-yilga nisbatan 6,8 foizga o'sgan. Shu davrda O'zbekiston YAIMining real o'sishi 7,7 foizni tashkil etgan. Demak, viloyatda iqtisodiy o'sish kuzatilgan bo'lsa-da, uning sur'ati mamlakat ko'rsatkichidan 0,9 foiz punktga past bo'lgan.

Mazkur ko'rsatkichlar Qashqadaryo viloyatida iqtisodiy faollik ijobiy dinamikaga ega ekanligini ko'rsatsa-da, budget xarajatlari samaradorligini faqat YAHM o'sishi bilan baholash yetarli emas. Bunda ajratilgan mablag'larning ta'lim, sog'liqni saqlash, infratuzilma, bandlik va aholi farovonligiga ta'sirini aniq natijaviy indikatorlar asosida baholash zarur. Ayniqsa, kapital xarajatlarning samaradorligi loyihalarni to'g'ri tanlash, o'z vaqtida amalga oshirish va yaratilgan obyektlardan samarali foydalanishga bog'liq.

Shu jihatdan, Qashqadaryo viloyatida budget xarajatlari samaradorligini oshirish uchun natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishni kengaytirish muhimdir. Har bir yirik budget dasturi bo'yicha sarflangan mablag' bilan birga aniq va o'lchanadigan natija ko'rsatkichlarini belgilash, budget ma'lumotlari ochiqligi va monitoringini kuchaytirish lozim. Bu mavjud moliyaviy resurslarning iqtisodiy va ijtimoiy qaytimini oshirish hamda hududning barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi (1-jadval).

1-jadval

Qashqadaryo viloyatining 2025-yildagi ayrim budget-iqtisodiy ko'rsatkichlari

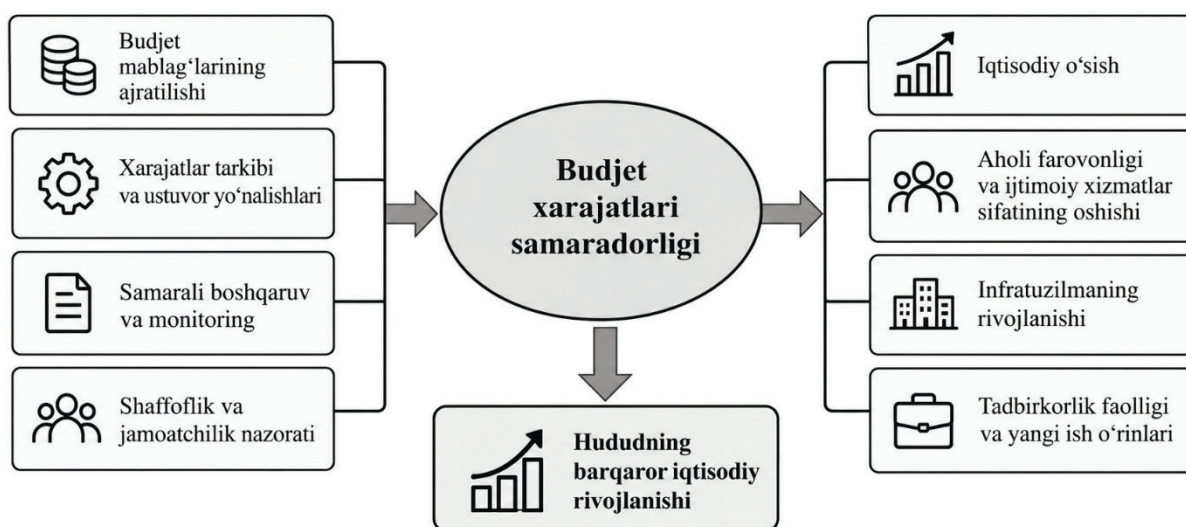
Ko'rsatkich	2025-yil
Yalpi hududiy mahsulot	98 783,4 mlrd so'm
YAHM real o'sish sur'ati	6,8 %
O'zbekiston YAIM real o'sish sur'ati	7,7 %
YAHM o'sishining mamlakat ko'rsatkichidan farqi	-0,9 foiz punkt
2025-yil mahalliy budget ma'lumotlarining ochiqligi	4 chorak bo'yicha e'lon qilingan

Manba: Milliy statistika qo'mitasi hamda Qashqadaryo viloyati hokimligining ochiq ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Jadval Qashqadaryo viloyatida iqtisodiy o'sish saqlanib qolganini ko'rsatadi. Biroq budget xarajatlari samaradorligini faqat iqtisodiy o'sish orqali baholash yetarli emas. Mablag'larning ta'lim, sog'liqni saqlash, infratuzilma, bandlik va aholi farovonligiga ta'sirini natijaviy indikatorlar asosida baholash zarur. Bu "qancha mablag' sarflandi?" tamoyilidan "qanday natijaga erishildi?" tamoyiliga o'tishni anglatadi.³

Budget samaradorligida joriy va kapital xarajatlarning maqbul nisbatini ta'minlash ham muhimdir. Kapital xarajatlar infratuzilmani rivojlantirib, hududning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytiradi. Biroq ularning samarasi loyihalarni to'g'ri tanlash, o'z vaqtida yakunlash va obyektlardan samarali foydalanishga bog'liq. Tadqiqotlarda xarajatlar samaradorligi iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi va kapital xarajatlar ushbu bog'liqlikni kuchaytirishi mumkinligi aniqlangan.

Shuningdek, budget xarajatlarining shaffofligi muhim ahamiyatga ega. Qashqadaryo viloyatida 2025-yil mahalliy budget loyihalari jamoatchilik muhokamasiga qo'yilib, tegishli ko'rsatkichlar elektron tizimlarda e'lon qilingan. Bu jamoatchilik nazoratini kuchaytirish va budget tashkilotlari hisobdorligini oshirishga xizmat qiladi (1-rasm).

1-rasm. Budget xarajatlari samaradorligini boshqarishning hududiy iqtisodiy rivojlanishga ta'sir mexanizmi
Manba: Muallif tomonidan tadqiqot natijalari asosida ishlab chiqilgan.

Rasmda budget mablag'larini samarali boshqarish, xarajatlar tarkibini maqbullashtirish va shaffoflikni ta'minlash orqali iqtisodiy o'sish, infratuzilma rivoji hamda aholi farovonligini oshirish jarayoni ifodalangan.

Tahlillar Qashqadaryo viloyatida budget xarajatlari samaradorligini oshirish uchun natijaga yo'naltirilgan boshqaruv tizimini kengaytirish zarurligini ko'rsatadi. Bunda budget dasturlari uchun o'lchanadigan natija indikatorlarini belgilash, kapital loyihalarni iqtisodiy va ijtimoiy qaytimi asosida tanlash hamda samarasiz xarajatlarni qayta ko'rib chiqish muhimdir.

Shu bois hududiy budget siyosatining asosiy vazifasi xarajatlarni ko'paytirish emas, balki har bir sarflangan mablag'ning hudud rivojlanishiga ta'sirini oshirishdan iborat. Bu Qashqadaryo viloyatida budget xarajatlari samaradorligini hududiy iqtisodiy rivojlanishning muhim omili sifatida baholash imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari budget xarajatlari samaradorligini boshqarish hududiy iqtisodiy rivojlanishning muhim moliyaviy omili ekanligini ko'rsatdi. Bunda mablag'lar hajmi bilan birga ularning tarkibi, maqsadli yo'naltirilishi va erishilgan natijalarni baholash muhim ahamiyatga ega.

2025-yilda Qashqadaryo viloyati YAHHi 98 783,4 mlrd so'mni tashkil etib, 6,8 foizga o'sgan. Biroq budget samaradorligini faqat YAHH o'sishi bilan baholash yetarli emas. Xarajatlarning ta'lim, sog'liqni saqlash, infratuzilma, bandlik va boshqa sohalarga ta'sirini alohida natija indikatorlari orqali baholash zarur.⁴

3 Srithongrungrung-Kriz A. *Measuring Spending Efficiency: An Alternative Performance Metric for Performance-Based Budgeting (PBB)?* // Sustainable Development Research. – 2025. – Vol. 7, No. 4. – P. 39. DOI: 10.30560/sdr.v7n4p39.

4 O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. *Qaysi hududlarning yalpi hududiy mahsuloti eng tez o'smoqda?* – Toshkent, 2026.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, Qashqadaryo viloyatida natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishni kengaytirish taklif etiladi. Har bir yirik budjet dasturi bo'yicha mablag' miqdori bilan birga aniq va o'lchanadigan natija ko'rsatkichlari belgilanishi lozim.

Shuningdek, kapital xarajatlarni tanlash va baholash tizimini takomillashtirish zarur. Loyihalarni tanlashda yangi ish o'rinlari yaratish, tadbirkorlikni rivojlantirish, infratuzilmani yaxshilash va qo'shimcha iqtisodiy qiymat yaratish imkoniyatlari hisobga olinishi kerak.

Budjet xarajatlari ustidan monitoring, ochiqlik va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish ham muhimdir. Rejalashtirilgan va amalda erishilgan natijalarni ochiq e'lon qilish hamda samarasiz xarajatlarni aniqlash moliyaviy intizom va hisobdorlikni oshiradi.

Qashqadaryo viloyatida budjet xarajatlari samaradorligini oshirish mavjud resurslarning iqtisodiy va ijtimoiy qaytimini ko'paytirishga yo'naltirilishi lozim. Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish, kapital loyihalarni samaradorlik asosida tanlash, raqamli monitoring va ochiqlikni kuchaytirish hududning barqaror iqtisodiy rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining Budjet kodeksi. <https://lex.uz/docs/-2304138>
2. O'zbekiston Respublikasining 2024-yil 24-dekabrdagi "2025-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to'g'risida" O'RQ-1011-son Qonuni. <https://www.lex.uz/ru/docs/-7277618>
3. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Qashqadaryo viloyatining 2025-yildagi ijtimoiy-iqtisodiy holatiga oid statistik ma'lumotlar. – Toshkent, 2026.
4. Qashqadaryo viloyati hokimligi. 2025-yil mahalliy budjeti va budjet ochiqligiga oid ma'lumotlar. – Qarshi, 2025.
5. Afonso A., Alves J. *Does Government Spending Efficiency Improve Fiscal Sustainability?* – 2023. (Afonso & Alves, 2023).
6. Javaid M., Khan H.R., Bashir F., Shauket H. Fiscal Prudence and Economic Growth in Asia: The Role of Efficient Public Spending // *Pakistan Journal of Humanities and Social Sciences*. – 2024. – Vol. 12. (Javaid et al., 2024).
7. Mohanty R.K., Bhanumurthy N.R. Assessing Public Expenditure Efficiency at the Subnational Level in India: Does Governance Matter? // *Journal of Public Affairs*. – 2020. (Mohanty & Bhanumurthy, 2020).
8. Akhmadi M.H., Sumardjoko I. The Implications of Local Government Spending Efficiency on the Regional Economic Performance. – 2018. (Akhmadi & Sumardjoko, 2018).
9. Tran M., Nguyen N. Impacts of Fiscal Decentralization on Performance of Local Government Expenditure: Evidence from Vietnam // *Journal of Infrastructure, Policy and Development*. – 2024. – Vol. 8, No. 6. (Tran & Nguyen, 2024).

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 10/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>